

MEDYCYNĄ WETERYNARYJNĄ

ORGAN POLSKIEGO TOWARZYSTWA NAUK WETERYNARYJNYCH

CZASOPISMO POSWIĘCONE NAUCZE I PRAKTYCE WETERYNARYJNEJ
ZAŁOŻONE W 1945 R. PRZEZ WYDZIAŁ WETERYNARYJNY W LUBLINIE

KONRAD MILLAK

Warszawa

Uczelnia weterynaryjna w Alforcie (w związku z 200 rocznicą założenia)

Upłynęło zaledwie dwa lata od chwili gdy jesienią 1762 roku zaszedł znamienity fakt powołania do życia pierwszej nowoczesnej szkoły weterynaryjnej w Lyonie. Twórca jej, *Claude Bourgelat*, wierzył głęboko w słuszność i doniosłe znaczenie podjętej akcji. Miał przed oczami trudności, jakie wypadło mu zwalczyć i szczęśliwą koniunkturę, która przyczyniła się do uwieńczenia powodzeniem jego inicjatywy. Rozumiał, że w warunkach ówczesnych utrwalenie i rozwinięcie młodej gałęzi nauki i nauczania można zapewnić tylko lokując szkołę weterynaryjną w Paryżu lub jego pobliżu. Stąd łatwiej będzie sięgać po nieodzowne względy ogniska łask, dworu królewskiego. Postanowił więc wyzyskać przychylną koniunkturę i wystąpił do swego protektora, ministra *Bertina*, z projektem przeniesienia szkoły z Lyonu do Paryża.

Bertin, którego przychylność dla sprawy i przyjaźń dla twórcy Szkoły zadecydowały

o jej utworzeniu, nie chce jednak pozbawić bliskiego jego sercu Lyonu uzyskanej niedawno nowej, rokującej nadzieję rozwoju instytucji. Zamiast przeniesienia proponuje zatem *Bourgelatowi* utworzenie w Paryżu nowej szkoły. Widzi możliwości postawienia jej od razu na poziomie wyższym niż pierwowzór lyoński. Pozwoli to wykorzystać jej wychowanków nie tylko jako praktycznych weterynarzy, ale i jako przyszłych pionierów nauczania i propagandy wiedzy weterynaryjnej na prowincji.

W ten sposób wiosną 1765 roku otworzyły się karty dziejów drugiej francuskiej szkoły

weterynaryjnej, która w historii weterynarii światowej odegrała tak wielką rolę, a uroczystości swego 200-lecia obchodzi w 1967 roku.

Bogaty jest przebieg dziejów Szkoły. Wniknijmy w nie, choć w ogromnym skrócie.

Szkołę umieszczono początkowo w samym Paryżu, lecz wkrótce, biorąc pod uwagę jej charakter, rozlokowano w podmiejskiej majątności, Alforcie, posiadającej zamek, park, zalesienia i areal ziemi uprawnej. I odtąd już z prawdziwie francuskim przywiązaniem do tradycji i umiłowaniem atrybutów związanych z historią i rozwojem instytucji, Szkoła pozostaje, rozbudowuje się i rozwija na tym miejscu, a Wielki Paryż zbliża się do niej i wchłania ją i jej otoczenie.

Bourgelatowi, czynnemu encyklopedyście, wypadło początkowo wytrzymać uparte ataki ideowych przeciwników swojej szkoły i metod nauczania zaprowadzonych w niej. Na czele przeciwników stał słynny weterynarz francu-

ski, *Etienne Lafosse*. Twierdził on, że teoretyczna rozbudowa weterynarii w Szkole tylko utrudnia młodzieży nalczyte praktyczne opacowanie zawodu. Wkrótce jednak efekty nauczania w Szkole potwierdziły słuszność koncepcji jej twórcy i w terenie zjawyły się jednostki niosące oczywistą pomoc rolnikowi i hodowcy w zwalczaniu szkód i klęsk powodowanych przez choroby zwierzęce.

Bourgelat wydał cały szereg dzieł i podręczników. Ich kolejne wydania ukazywały się nieomal do połowy XIX wieku. Szkołę prowadził do swej śmierci w 1779 r. Wydawało się,

Claude Bourgelat

że jego dzieło okrzepło dostatecznie. Dyrekcję po nim objął *Philibert Chabert*, przybyły razem z nim z Lyonu, doskonały praktyk, któremu jednak brakowało przygotowania teoretycznego, a w związku z tym i należytego autorytetu. Utrudniało mu to obronę sytuacji Szkoły przed grożącymi z różnych stron próbami zmian, nie biorącymi pod uwagę założeń i przeznaczenia młodej instytucji.

Już w 1779 r., bezpośrednio po śmierci *Bourgelata*, nastąpił nacisk ze strony Uniwersytetu Paryskiego, który zapragnął wykorzystać materiał zwierzęcy napływający do Szkoły i jej środki finansowe do celów naukowych Uniwersytetu i spowodował mianowanie trzech wybitnych uczonych profesorami Szkoły. Trójkę tę stanowili encyklopedyści: *Félix Vicq d'Azyr* (1748—1793) — lekarz, anatom porównawczy, *Antoine de Fourcroy* (1755—1809) — lekarz, przyrodnik, chemik, towarzysz prac Buffona i Lavoisiera, *Louis Daubanton* (1716—1800) — lekarz, przyrodnik, specjalista z zakresu gospodarki wiejskiej. Sprawa szkolenia przyszłych lekarzy zwierząt zeszła na plan dalszy, a na czoło wysunęły się badania z zakresu teoretycznych zainteresowań uczonych, które pochłaniały stosunkowo skromne środki finansowe Szkoły. W 1788 r. stan finansowy Szkoły znalazł się w sytuacji zagrożenia, zostały przez rząd zarządzone ścisłe oszczędności, profesorów-teoretyków odwołano, a Szkoła powróciła do założeń i planów pracy sprzed 1779 roku. Jednak okres ten, zwany w Szkole „okresem akademickim”, nie pozostał bez wpływu na dalsze losy uczelni; wskazał on na jej szersze możliwości, do których miała zmierzać w miarę swego rozwoju.

Rewolucja obchodziła się dość surowo ze Szkołą. Otrzymała ona nazwę Szkoły Gospodarstwa Wiejskiego i Weterynaryjnej (*École d'Économie Rurale et Vétérinaire*), losy jej były niezdecydowane, istniały projekty przyłączenia jej do Szkoły Lekarskiej, do Muzeum Historii Naturalnej, a sam dyrektor *Chabert* był więziony i ocalenie swe zawdzięczał przezwrotowi 9 termidora (27 VII 1794).

Z ustanowieniem cesarstwa Szkoła uzyskała nazwę Cesarskiej Szkoły Weterynaryjnej (*École Impériale Vétérinaire*) i odtąd już aż do czasów ostatnich nazwa ta o tyle ulegała zmianie, że w okresie władzy królewskiej słowo *Impériale* było zastępowane przez „*Royale*”, a w okresie Rzeczypospolitej przez „*Nationale*”. Dekretem z 1813 r. Szkoła Alforta została uznana za uczelnię weterynaryjną pierwszej klasy. Miała ona przyznany etat dyrektora i 7 profesorów oraz prawo nadawania dwóch rodzajów dyplomów: z tytułem „*maréchal vétérinaire*” — po 3 latach nauki i „*médecin vétérinaire*” — po 5 latach nauki. Pozostałe szkoły francuskie miały etat dyrektora i 4 profesorów i mogły nadawać tylko niższy tytuł. Zasada równości szkół, i jeden dyplom z tytułem „*vé-*

térinaire” po 4 latach studiów, została wznowiona w 1825 r.

Wydatną rolę w dziejach Szkoły odegrał mianowany w 1838 r. dyrektorem *Eugène Renauld* (1805—1863), zwolennik wprowadzenia Szkoły na ścieżki przełożone przez medycynę i na szeroką współpracę z nią. Wprowadzono konkurs przy przyjmowaniu kandydatów do Szkoły, wyjednano ustawę o ochronie tytułu, wywalczono stopień oficerski w wojsku, utworzono *Société Centrale de Médecine Vétérinaire* przetworzoną z czasem we Francuską Akademię Weterynaryjną.

Z nazwiskiem wybitnego zootechnika *Henry Magne'a* (1804—1885), który został dyrektorem Szkoły w 1862 r., łączy się mocne powiązanie Alfortu z hodowlą.

W okresie odkryć Pasteura, Alfort jest jednym ze środowisk naukowych, który przyjmuje je najwcześniej. Szkoła staje do współpracy z wielkim uczonym i zyskuje wielokrotne jego uznanie dla roli weterynarii w ustaleniu wartości wiekopomnych osiągnięć.

Walka o podniesienie stanowiska społecznego fachowca weterynaryjnego jest prowadzona konsekwentnie przez Szkołę. W 1866 r. został zniesiony przy przyjęciu do Szkoły obowiązek wykazania się znajomością praktycznych zasad podkownictwa, od 1881 r. kandydaci ze stopniami uniwersyteckimi mogli być przyjmowani bez egzaminu wstępnego; od 1890 r. od kandydatów wymagano wykazania się posiadaniem bakalaureatu. W 1923 r. poziom Szkoły został oficjalnie uznany za uniwersytecki i absolwenci jej uzyskują stopień „*docteur vétérinaire*” na podstawie rozprawy, bronionej przed Wydziałem Lekarskim Uniwersytetu Paryskiego.

Szkoła była pionierką w zakresie francuskiego czasopiśmiennictwa weterynaryjnego. Od 1824 r. Alfort zapoczątkował wydawanie swojego, pierwszego we Francji czasopisma weterynaryjnego, *Recueil de Médecine Vétérinaire*.

Dyscyplina w Szkole była surowa. Od początku istnienia Szkoły uczniowie mieszkali w internacie, w którym obowiązywał prawie wojskowy regulamin. Od czasów Rewolucji uczniowie byli umundurowani po wojskowemu. Z czasem, w miarę rozwoju Uczelni i podniesienia poziomu kandydatów, reżym ulegał złagodzeniu, co ułatwiało studentom Szkoły kontakty z życiem kulturalnym Paryża i paryskim środowiskiem studenckim; obecnie internat stał się półpensjonatem. Obowiązywał również w Szkole cały system konkursów i bardzo ostry system egzaminacyjny, oparty na wypracowaniach pisemnych.

Kliniki Alfortu zawsze rozporządzały obfitym materiałem. Jako rekordowy jest przytaczany rok 1850, gdy leczono stacjonarnie 1133 zwierząt (w tym 841 koni) i ambulatoryjnie — 7262. Pozwalało to wychowankom na zdobycie już w murach uczelni poważnych wiadomości

z zakresu leczenia i rozpoznawania chorób zwierzęcych.

Plany nauczania stale ulegały rozszerzeniu w miarę rozwoju szkoły i postępów nauki. W 1964 r. następujące dyscypliny lub ich zespoły miały katedry w Alforcie:

1. Farmacja i Toksykologia, 2. Anatomia, 3. Fizjologia — Terapia, 4. Histologia — Anatomia patologiczna, 5. Higiena i Przemysł środków spożywczych pochodzenia zwierzęcego, 6. Parazytologia — Choroby pasożytnicze, 7. Patologia lekarska koniowatych, mięsożernych i ptaków — Ustawodawstwo weterynaryjne, 8. Patologia lekarska bydła i drobiu, 9. Patologia chirurgiczna, 10. Patologia rozrodu, 11. Patologia chorób zakaźnych, 12. Zootechnika — Gospodarstwo wiejskie, 13. Żywnienie, 14. Fizyka i Chemia biologiczna i lekarska.

Poza tym wykładane były: przy kat. 1. Radiobiologia, przy kat. 8. Patologia owcy, przy kat. 9. Radiologia, przy kat. 10. Diagnostyka zapaleń wymienia, przy kat. 11. Immunologia, przy kat. 12. Sztuczne unasienianie, przy kat. 13. Botanika lekarska, toksyczna i pastewna, poza katedrami: Historia Medycyny Weterynaryjnej.

Na przestrzeni lat swego istnienia Uczelnia Alforcka miała licznych wybitnych uczonych w składzie swych nauczycieli i wychowanków. Wymieńmy choćby tylko niektórych z nich:

Henry Bouley (1824—1885) — badacz gruźlicy, epizootolog, prezes Francuskiej Akademii Nauk; *Auguste Chauveau* (1827—1917) — anatom, fizjolog, bakteriolog; *Edmund Nocard* (1850—1903) — współpracownik Pasteura i *Emila Roux*; *Alcide Raillet* (1852—1930) — parazytolog; *Charles Sanson* (1826—1902) — hodowca, hipolog; *Henri Vallée* (1874—1947) — badacz o ogromnym dorobku z zakresu zakaźnych chorób zwierzęcych; *Camille Guérin* (1872—1961) — twórca wspólnie z *Calmettem* szczepionki BCG; *Gaston Ramon* (1886—1963) — twórca anatoksyny, szczepionek przeciwbłoniczej i przeciwężcowej. O niektórych postaciach była już mowa wyżej. Nazwiska wszystkich postaci mają wielką wymowę dla środowisk związanych z nauką.

Uczelnia służyła dobrze swej Ojczyźnie w okresach wojen i klęsk narodowych. W 1814 roku batalion sformowany z uczniów Alfortu bronił nieprzyjacielowi dostępu do mostu Charenton, opóźnił posuwanie się wroga i utracił 22 towarzyszy ze swego składu. W uznaniu zasług wojennych od czasów swego założenia Szkoła Alforcka została odznaczona w 1928 r. Krzyżem Wojennym i w 1937 — Legią Honorową.

Rola, jaką odegrała Uczelnia Alforcka w historii weterynarii światowej jest ogromna i szczególna. To ta właśnie uczelnia jest źródłem, z którego przede wszystkim czerpano pierwsze usystematyzowane wiadomości z zakresu nowej nauki i organizacji jej nauczania.

„Okres akademicki” (1779—1788) przyczynił się wybitnie do rozpropagowania samej wiadomości o weterynarii, jej możliwościach i zasięgu. W związku z tym do Alfortu napływali delegowani przez poszczególne rządy, z reguły lekarze lub chirurdzy, przyszli organizatorzy szkół weterynaryjnych w krajach europejskich. W ten sposób uczyli się tu weterynarii i zgłębiali metody jej nauczania: *Abilgaard* z Kopenhagi, *Brugnone* z Turynu, *Lenfeld* ze Sztokholmu, *Weber* z Drezna, *Wolstein* z Wiednia, *Will* z Monachium i wielu innych. Wszyscy oni budowali szkoły weterynaryjne w swoich krajach po dokładnym zapoznaniu się z nową nauką przede wszystkim w Alforcie.

Polskie związki z Alfortem mają swoją obszerną kartę. Organizator szkoły weterynaryjnej polskiej, *Luawik Henryk Bojanus* (1776—1827) w latach 1801—1803, również w Alforcie nabywał podstawy swych wiadomości z zakresu weterynarii i jej nauczania. Jego uczeń i kontynuator jego prac, *Adam Ferdynand Adamowicz* (1802—1881), wysyłany w podróż zagraniczną w 1829 r., w instrukcji sporządzonej przez Uniwersytet Wileński na zasadzie wskazówek pozostawionych przez mistrza, miał powiedziane: „...w miesiącu wrześniu 1830 r. stanie zapewne p. Adamowicz w Paryżu, skąd zaraz uda się do Charenton dla ciągłego przy Szkole Alfortskiej zamieszkania. Tu... swoje czynności i zatrudnienia tak urządzi, aby obręb w nauce weterynarii mógł uzupełnić i niejako zamknąć. Tu się odda całkowicie pracom i dyssekcjom anatomicznym, jako też doświadczeniom fizjologicznym, tu korzystać będzie z leczenia chorób wewnętrznych i operacji chirurgicznych, jakie się w tej szkole przedsiębiorą. A przy tych pracach, główny jego przedmiot podróży stanowiących, ... czas pobytu w Charenton ... przynajmniej do ostatnich dni maja 1831 r. rozciągnąć się powinien”. *Adamowicz* wykonał te wskazówki ściśle. Gdy w 1832 r. wypadło mu organizować Oddział Weterynaryjny Akademii Medyko-Chirurgicznej w Wilnie, postawił go od razu na poziomie pierwotnego wzoru alforckiego.

Po upadku powstania 1830—1831 r. Uczelnia Alforcka, na równi z innymi szkołami weterynaryjnymi francuskimi, umożliwiła emigrantom polskim zdobywanie specjalności. Mamy dane o siedmiu Polakach, którzy otrzymali dyplomy weterynarzy w tym okresie czasu w Alforcie; wśród nich był *Antoni Purwiński*, który powrócił do kraju, był w latach 1860—1867 nauczycielem i przez pewien czas kierownikiem Warszawskiej Szkoły Weterynaryjnej.

I znów po upadku Powstania Styczniowego Szkołę Alforcką z odznaczeniem ukończył jeden z dowódców powstaniowych, uczeń szkoły wojskowej w Cuneo, *Aleksander Lüttich*, późniejszy zasłużony działacz w nauczaniu i w zawodzie weterynaryjnym zaboru austriackiego w latach 1870—1893.

Szkoła Alforcka była i nie przestaje być obiektem najżywszego zainteresowania ze strony przedstawicieli weterynarii polskiej, przyczyniając się do tego tradycyjne sympatie i związki polsko-francuskie.

W dniach dwóchsetletniego jubileuszu świetnej Uczelni Alforckiej, kolebki nauczania weterynaryjnego na świecie, polska nauka i polski zawód weterynaryjny łączą się w hołdzie głę-

bokim dla Uczelni i jej twórcy i w życzeniach dalszego nieustannego rozwoju Uczelni dla dobra nauki i społeczeństwa.

Źródła:

Bressou Cl.: L'histoire de l'École Nationale Vétérinaire d'Alfort. Ecole Nat. Vét. Alfort, Paris 1963; Leclainche E.: Histoire de la Médecine Vétérinaire, Toulouse 1936; Grogner L. F.: Notice historique sur C. Bourgelat. Lyon 1805; Dictionnaire des Biographies sous dir. de P. Grimal, Paris 1958.

CHOROBY ZAKAŻNE I INWAZYJNE

STEFAN FURMAGA

Przegląd dorobku parazytologii weterynaryjnej z lat 1962—1966*)

Katedra Parazytologii i Chorób Inwazyjnych Wydz. Wet. WSR w Lublinie
Kierownik: doc. dr S. FURMAGA

Niniejszy przegląd dorobku parazytologii weterynaryjnej z okresu międzyczajdowego być może pozwoli na ocenę aktualnej sytuacji w tej dyscyplinie nauk weterynaryjnych oraz na poznanie problematyki, będącej przedmiotem badań placówek parazytologicznych, a także zainteresowań lekarzy praktyków. Ze względu na ograniczony limit czasu, zmuszony jestem przedstawić przegląd tego dorobku w telegraficznym skrócie, z podkreśleniem jedynie praktycznego znaczenia badań parazytologicznych.

Podstawę niniejszego referatu stanowi dorobek obejmujący około 200 publikacji naukowych, ogłoszonych drukiem w czasopiśmie w okresie od czerwca 1962 r. do czerwca 1966 r.

Uwzględniając największe znaczenie gospodarcze pastwiskowych chorób inwazyjnych zwierząt użytkowych, przegląd dorobku rozpoczne od tego problemu.

Choroba motylicza, reprezentowana jest przez 27 publikacji, które w zależności od omawianych zagadnień można podzielić na kilka grup:

Grupa I — prace o charakterze rejestracyjnym.

Luks przedstawia wyniki badań nad nasileniem motylicy u bydła w rejonie Elbląga. Na podstawie badań koproskopowych stwierdził, że ekstensywność inwazji przeciętnie wynosi 18,5%, a w badaniach pobojowych 41%. *Szulc*, w oparciu o olbrzymi materiał pobojowy, zebrany w ciągu 8 lat, podaje wyniki badań nad rozmieszczeniem i nasileniem motylicy w woj. olsztyńskim, wynoszącym na tym terenie 22,8%. Nasilenie fascjolozy w katowickich PGR z uwzględnieniem czynników bioklimatycznych przedstawiają *Butrym* i *Nepora*, którzy na podstawie badań koproskopowych znacznej ilości pogłowia bydła stwierdzają, że motylicza wątrobowa nie stanowi na terenie woj. katowickiego problemu epizootycznego, przypisując taki stan rzeczy korzystnym warunkom bioklimatycznym i glebowym. O inwazji motylicy u zający piszą *Malanowska* oraz *Tropito*, który stwierdził motylicę u 1,3% zający na ogólną ilość 1440. Ten fakt potwierdza pogląd, że zwierzęta dzikie mogą przyczynić się do rozprzestrzeniania fascjolozy.

Grupa II — prace o charakterze biologiczno-inwazyjologicznym

Efektem badań *Czapskiego* nad udziałem żywicieli pośrednich w rozwoju motylicy wątrobowej było ujawnienie jeszcze jednego żywiciela pośredniego dla

terenów polskich, którym okazał się ślimak *Galba occulta*. Następne prace z tej grupy są: *Darskiego* — nad embriogonią *F. hepatica* w różnych warunkach środowiskowych, *Chowańca* — dotyczące przeżywalności metacerkarii w zależności od warunków środowiskowych, *Tarczyńskiego* i *Podkówki* — nad wpływem kiszenia zielonki na żywotność i inwazyjność metacerkarii, oraz *Styczyńskiej-Jurewicz* — o przystosowaniach jaj i larw *F. hepatica* do warunków zbiorników astatycznych, jako siedlisk *G. truncatula*. Powyższa grupa prac, mimo biologicznego charakteru, pozwala na wyciągnięcie szeregu praktycznych wniosków.

Grupa III — patogenеза, immunobiologia i diagnostyka.

Na podkreślenie zasługuje fakt ukazania się szeregu prac dotyczących powyższych zagadnień, nie będących dotychczas przedmiotem większego zainteresowania. I tak *Kądziołka* ogłosił wyniki badań nad rozmieszczeniem glikogenu i witaminy C w wątrobie krów w przypadkach marskości na tle motylicy, *Furmaga* podaje wyniki badań histochemicznych wątroby w przebiegu doświadczalnej fascjolozy, *Malinowska* i *Tomicki* omawiają próby sprawności wątroby i aktywności peptydaz w surowicy krwi krów opadniętych motylicą, *Hankiewicz* ogłasza badania na temat elektroforezy białek oraz odczynów globulinowych w surowicy krwi bydła rzeźnego zakażonego motylicą i wreszcie *Sielicka* podaje wyniki badań na temat odczynu hemaglutynacji z antygenem sporządzonym z *Fasciola hepatica*.

Część wymienionych prac wnosi wiele nowych danych dotyczących zmian w procesach enzymatycznych, zmian w metabolizmie białkowym, i węglowodanowym. Są to niewątpliwie próby bardziej wnikliwego i nowoczesnego opracowania i poznania procesów patogenetycznych w organizmie żywiciela przebiegających pod wpływem inwazji pasożyta. Pozostała część prac o charakterze immunobiologicznym i biochemicznym dostarcza nowych danych dotyczących rozpoznania inwazji motyliczej przez zastosowanie nowoczesnych metod diagnostycznych.

Grupa IV prac obejmuje badania nad zwalczaniem tej inwazji z zastosowaniem metod kompleksowych, oraz prace terapeutyczne uwzględniające również terapię preimaginalną. Te wieloletnie, oparte na olbrzymim laboratoryjnym i terenowym materiale badania, prowadzone były pod kierunkiem *Zarnowskiego*, przez zespół parazytologów z ośrodka puławskiego i warszawskiego w składzie: *W. Chowańca*, *A. Malczewski*, *C. Marański*, *D. Zebrowska*, *J. Darski* i *M. Janeczek*. Przeprowadzono ocenę skuteczności następują-

*) Referat wygłoszony na III Zjeździe PTNW w Lublinie, wrzesień, 1966.